

Les estructures d'Estat de la Mancomunitat de Catalunya

Un projecte de modernització cultural i educativa a Canet de Mar (1914-1923)

Carles Sàiz i Xiqués

Universidad Nacional de Educación a Distancia

The construction of the paquebot (mailboat), 'Our Lady of Carma', in Canet de Mar and her first two voyages

El suport dels catalanistes del Dr. Marià Serra i Font a la formació de la Mancomunitat de Catalunya i l'empenta del Patronat de Cultura Local, liderat per Josep Fors Vidal, va ser clau perquè Canet aconseguís, ara fa cent anys, serveis i equipaments culturals i educatius que van contribuir a la modernització del poble.

Paraules clau: Mancomunitat de Catalunya, Escola de Teixits, biblioteca, Escola Montessori, clavegueres, Torres de Canet, Marià Serra i Font, Josep Fors Vidal

El suport dels catalanistes del Dr. Marià Serra i Font a la formació de la Mancomunitat de Catalunya i l'empenta del Patronat de Cultura Local, liderat per Josep Fors Vidal, va ser clau perquè Canet aconseguís en pocs anys serveis i equipaments culturals i educatius que van contribuir a la modernització del poble.

Paraules clau: Mancomunitat de Catalunya, Escola de Teixits, biblioteca, Escola Montessori, clavegueres, Torres de Canet, Marià Serra i Font, Josep Fors Vidal

La Setmana Tràgica va ser un cop definitiu per tancar el període de bonança electoral del moviment de Solidaritat Catalana i alhora, va suposar un retrocés en la creixent influència dels catalanistes. L'any 1910 la Lliga va perdre el representant provincial del districte d'Arenys, que no va recuperar fins el 1918. Contràriament, en clau local, a Canet els catalanistes seguiran presentant-se a les eleccions municipals i amb la candidatura del Dr. Marià Serra i Font, per primera vegada aconsegueixen fer-se amb la majoria de l'Ajuntament el desembre de 1911. Serra es va convertir en un actiu defensor de les mancomunitats des de la tribuna del seu setmanari, *La Costa de Llevant*. De fet, des de les planes de *La Costa*, el juliol de 1911 publicava, a primera plana, la notícia de l'autorització de mancomunar les quatre diputacions catalanes, fet que donaria pas, a la creació de la Mancomunitat de Catalunya.¹ Des del Foment Catalanista,

seu de la Lliga Regionalista a Canet, durant els darrers mesos de 1911 també van anar organitzant diferents actes. Per exemple, el 16, 17 i 18 d'octubre el Foment va fer onejar la senyera en motiu de l'Assemblea de delegats de les quatre diputacions catalanes per organitzar la nova institució mancomunada. Al desembre, el Foment va organitzar una conferència, que va anar a càrrec del diputat provincial i president de l'Orfeó Català, Joaquim Cabot Rovira, sobre el tema de la creació de la Mancomunitat de Catalunya² i també hi va assistir el diputat Narcís Verdaguer i Callís, que estiujava a Canet, al Mas de la Roca del Ram.

Marià Serra, des de la seva condició de polític de la Lliga i des del 1912 com a alcalde de Canet, també va reivindicar, en diferents ocasions, la necessitat del projecte de les Mancomunitats i fins i tot, a finals de 1912, arran de l'assassinat, de José Canalejas, president del Consell de Ministres va enviar un telegrama de condol³ i va fer publicar a *La Costa de Llevant* que «en aquests moments Canalejas personificava les aspiracions de Catalunya amb el projecte de Mancomunitats que havia promès

publicar a «La Gaceta». Primer pas de les nostres reivindicacions, les Mancomunitats representen un triomf del catalanisme; per aquest doble motiu han de sentir la mort del Primer Ministre, en los moments actuals de la política espanyola, com una gran pèrdua per Catalunya».⁴

El juny de 1913 es va reactivar el procés al començar el debat al Senat, però la dimissió de Romanones a l'octubre va deixar un buit de poder i les Corts dissoltes. Davant la nova paralització, a Catalunya s'organitzaren tres «diades regionalistes», a Falset, Cornudella de Mont-

Proclamació d'Enric Prat de la Riba com a president de la Mancomunitat

sant i Santa Coloma de Queralt. També es va organitzar un plebiscit entre els 1.073 ajuntaments catalans sobre la llei de comunitats, amb un clar suport de 1.016 d'ells, que representaven el 95,7% de la població. També el 24 d'octubre, la Lliga Regionalista va organitzar, juntament amb els nacionalistes republicans, una Assemblea catalana amb presència de tots els partits catalans i una manifestació popular a Barcelona amb l'assistència de 60.000 persones. De Canet hi van ser presents els regidors catalanistes de l'Ajuntament i representants de les entitats Foment Catalanista i Orfeó Canetenc. Tres dies després de l'acte, Eduardo Dato va prendre possessió del càrrec com a president del Consell de Ministres i Enric Prat de la Riba li va comunicar immediatament el resultat de la votació municipal. També els diputats catalanistes a Madrid, Francesc Cambó, Ramon d'Abadal i Duran i Ventosa van trobar-se amb el ministre de Governació, José Sánchez Guerra, per accelerar l'aprovació de la Mancomunitat mitjançant un decret i d'aquesta manera s'evitaria que hi haguessin aldarulls. Els diputats catalanistes van redactar una proposta de decret, i el consell de ministres la va aprovar el 18 de desembre de 1913 amb el reial decret que autoritzava mancomunar les províncies espanyoles, tot i que tan sols es va desplegar a Catalunya. Tot seguit, es va treballar per a la promulgació del reial decret d'aprovació de l'estatut, pel qual, es regia la Mancomunitat de Catalunya, el 26 de març de 1914.

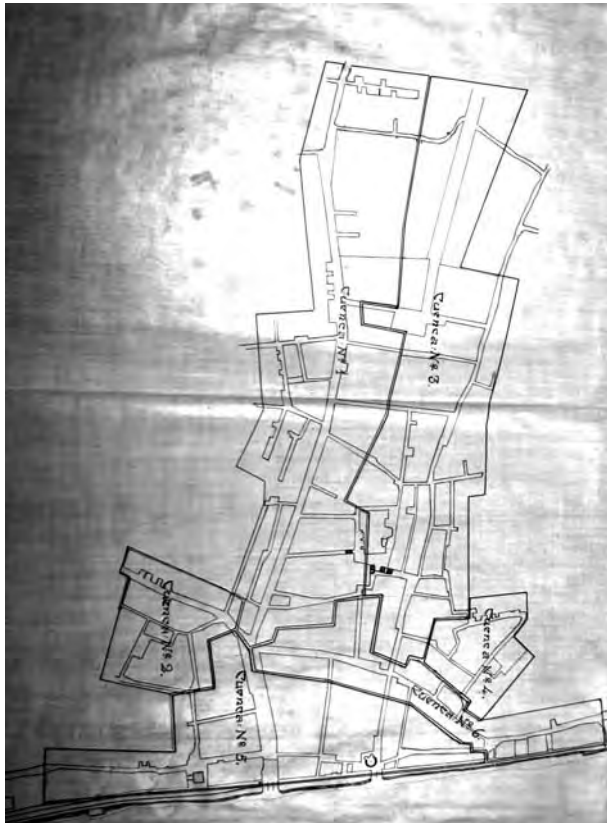
Enmig d'aquest panorama, a finals de 1913 se celebraven eleccions municipals. A Canet, l'1 de gener de 1914 es constituïa el nou ajuntament i l'alcalde Marià Serra revalidava l'alcaldia amb una àmplia majoria -vuit dels onze regidors de la corporació-⁵ i amb la satisfacció de saber que, poques setmanes abans, Eduardo Dato havia aprovat la constitució de la Mancomunitat de Catalunya. Poc després, la Mancomunitat es va constituir solemnement el 6 d'abril de 1914. La nova institució era una federació de les quatre províncies que formaven l'antic Principat de Catalunya. Es basava en tres òrgans fonamentals: l'assemblea general, que elegia el president, composta pels diputats de

les quatre províncies catalanes, 36 dels quals eren de Barcelona i 20 per cadascuna de les tres províncies restants; el consell permanent, que tenia caràcter executiu, integrat pel president i vuit consellers, dos per província, per tal d'evitar el centralisme barceloní. Les atribucions de la Mancomunitat van ser les traspassades per les diputacions. L'estat no va cedir cap de les seves prerrogatives ni serveis i malgrat ser un organisme de caràcter administratiu es convertiria, a partir d'aquell moment, en una eina potent per recuperar la capacitat de la gestió de les antigues Corts Catalanes des del Decret de Nova Planta. A Canet de Mar tenim constància que el dia que es va aprovar el decret de Mancomunitats, es van engalanar els balcons del Foment Catalanista i el poble es va omplir de senyeres per commemorar el moment històric. Enric Prat de la Riba, va ser escollit president i en el discurs inaugural de la nova institució va dir que «som en una girada fonamental, decisiva, de la vida catalana; la Mancomunitat clou un període que començà amb la caiguda de Barcelona, amb el decret de nova Planta, amb la superació del Consell de Cent, de la Generalitat; i n'iniciem un altre, que és el demà, que és l'esdevenidor, que és el desconegut; però un demà, un esdevenidor, un desconegut, que és la consciència del nostre dret i de la nostra força».⁶

Prat de la Riba es marcà, com a propòsits fundacionals de la nova institució, modernitzar els municipis del país amb obres culturals, educatives, urbanístiques i de serveis. I el suport dels catalanistes de Canet de Mar a la formació de la nova institució es va traduir ben aviat en la concessió de projectes de millora entre 1914 i 1923.

Els préstecs de la Caixa de Crèdit Comunal per a la construcció del clavegueram de Canet de Mar

A principi de 1913 l'alcalde Marià Serra va emprendre el projecte de construir la xarxa de clavegueram del poble com a mesura higiènica. Encarregà els treballs previs a l'arquitecte Pere Domènech Roura, que els ultimà pel mes de maig del mateix any.⁷ Tot i que el cost de les clavegueres

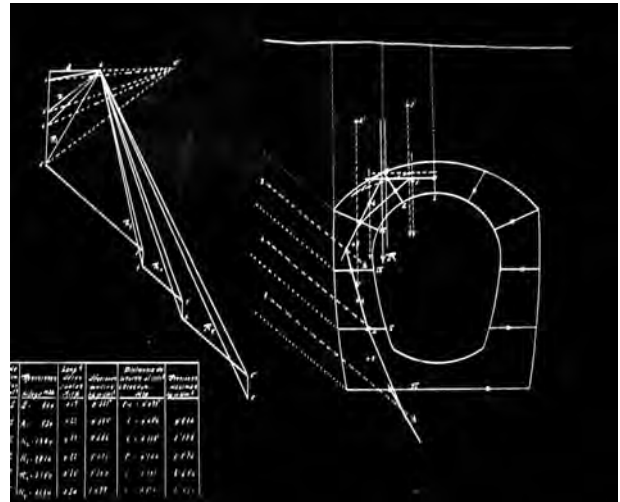

Plànol de la xarxa de clavegueram, de Pere Domènech i Roura (AMCNM)

era força elevat es va decidir aprovar el projecte el 30 de maig de 1913⁸ i demanar un préstec a la Diputació de Barcelona.⁹ La Diputació va aprovar el dictamen referent al préstec per construir les clavegueres amb l'ajuda dels diputats Narcís Verdager i Callís i Cayetà Marfà. Tant és així que poc després, el novembre de 1913, l'Ajuntament ja va poder encarregar el plànol general de la futura xarxa de clavegueres de Canet de Mar a l'arquitecte Pere Domènech Roura. Després de deu mesos d'espera, el 30 de juny de 1914, el Govern Civil va aprovar provisionalment el projecte i un any després la proposta definitiva.

El juny de 1915 Marià Serra i Font es va entrevistar amb el president de la Mancomunitat de Catalunya Enric Prat de la Riba per tractar del finançament dels projectes urbanístics a través de la Caixa de Crèdit Municipal que la Mancomunitat havia anunciat que posaria a disposició de les corporacions locals.¹⁰ Els treballs van començar a primers d'agost de 1915. Pel setembre es va iniciar la zona de la Plaça Barris i després es van anar obrint els carrers successius.¹¹ *La Costa de Llevant* va publicar que «enllestit del tot el carrer de Vall y gran part el carrer Ample, han sigut molts els propietaris que a més de pagar bonament y per avensat el cost que'ls hi ha senyalat per les seves propietats, han ja empalmat amb les clavegueres, a fi de treure'ls la porqueria de casa seva, y han fet molt bé. Es de creure que seran molts més que'ls imitaran, donant aixís una prova de bons canetenchs, per la confiança que demostren tenir en l'important millora».¹²

A finals de novembre, l'Ajuntament de Canet va aprovar la contractació d'un crèdit de 50.000

Secció del clavegueram projectat per Pere Domènech i Roura (AMCNM)

pessetes a la Caixa de Crèdit Comunal de la Mancomunitat per acabar les clavegueres.¹³ Pocs mesos després, quan Serra ja havia deixat l'alcaldia de Canet, el març de 1916, el diputat Pere Coromines visità Canet de Mar per tal de tractar el tema del préstec per acabar les obres de les clavegueres i un mes després, el Consell de la Caixa de Crèdit Comunal acordà resoldre'n favorablement la petició de 50.000 pessetes de crèdit.¹⁴

La creació de l'Escola Montessori de Canet (1918)

Un dels objectius principals de la Mancomunitat de Catalunya va ser la modernització pedagògica del país, en tots els seus àmbits, amb la creació de noves institucions docents i amb caràcter descentralitzador. D'alguna manera, si la nova institució instal·lava telèfons als pobles on no era rendible i finançava camins veïnals on no hi arribava ni el carro, també pretenia acostar la cultura i l'educació. En part, es pretenia crear la «Catalunya-ciutat» que equivalia a la modernització del país. Prat de la Riba deia que «Escola, biblioteca pública i carretera són tres elements que no han de faltar a cap poble per humil que sigui». Arran d'això, la Mancomunitat va anar fent cicles de conferències pels pobles encaminades a fomentar la dignificació de les escoles i la millora de l'educació. Pel maig de 1916 a Canet es va rebre la visita de Jaume Bofill i Matas i Alexandre Galí, secretari del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, que van oferir una conferència a l'Ateneu Obrer, sobre la importància de l'educació.

D'altra banda, pel juliol de 1917 el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, amb la col·laboració dels Ajuntaments d'Arenys, Calella, Canet, Malgrat, Pineda, Sant Iscle i Sant Pol van organitzar a Canet de Mar un curs d'Iniciacions a l'Escola, que permetia fer arribar als mestres d'aquestes poblacions diferents novetats pedagògiques i nova metodologia d'ensenyament. Hi van prendre part Alexandre Galí, Director de l'Escola Superior dels Bells Oficis; Rosa Sensat, Directora de l'Escola del Bosc de Montjuïc i de l'Escola del Tall de la Diputació de Barcelona; la professora Anna Maccheroni,

Els alumnes de l'Escola Montessori de Canet, l'any 1928

directora de l'Escola Montessori de la Diputació de Barcelona i Joan Llongueras, director de l'Institut Català de Gimnàstica Rítmica.¹⁵

L'aprenentatge Montessori era un mètode pedagògic innovador en el panorama educatiu del país ja que apostava per la coeducació, el català com a llengua vehicular i l'experimentació cognitiva en nens de 3 als 7 anys.

És per això que, quan l'Ajuntament catalanista de Canet de Mar, presidit per l'alcalde Salvador Busquets, va demanar, a instàncies del regidor Josep Fors,¹⁶ assessorament al Consell de Pedagogia de la Mancomunitat per crear una escola municipal a Canet, van recomanar que es fes amb aquest mètode.¹⁷ De fet, el pensament de Fors encaixava perfectament amb el de la Mancomunitat i així, el 26 de setembre de 1918 l'Ajuntament de Canet creava l'escola Montessori de Canet amb patrocini municipal, de prohoms locals i de la Mancomunitat de Catalunya. Josep Fors, promotor i artífex del projecte, va plantejar un centre que fos gestionat per un Patronat, on no només hi haguessin polítics sinó que també hi participessin els docents de l'escola i pares d'alumnes.

El centre s'obria el 10 de novembre del mateix any a l'antiga masia de can Muní,¹⁸ que l'Ajuntament havia adquirit amb aquesta finalitat, amb la presència de la pedagoga Maria Montessori.

L'any 1920 l'Ajuntament catalanista va perdre la majoria en detriment dels monàrquics que ben aviat s'apressaren a retirar la subvenció municipal. Arran d'això es va crear el Patronat de l'Escola Montessori -integrat per Josep Fors Vidal, com a president; Tomàs Jover, caixer; Martí Ricart, comptable; Carles Móra, secretari; Narcís Fàbregues, vicesecretari i com a vocals, es comptava amb l'assessorament de

les pedagogues Rosa Sensat, Francesca Bonnemaison, del pedagog Alexandre Galí i també va participar-hi Mossèn Bonacasa.

La creació de la biblioteca popular de Canet (1919)

Enric Prat de la Riba, seguint les polítiques que havia impulsat des de 1907 a la Diputació de Barcelona, va voler projectar també una xarxa de biblioteques pel país, dites populars, com a filials de la Biblioteca de Catalunya. Segons Prat, un país culte era un país modern. Per tant, les Biblioteques Populars naixien per prestar servei amb una doble missió social: d'una banda, educar la població i fer-la més culta i de l'altra, oferir una font d'informació als estudiosos i professionals. I és per això que, per dotar de personal necessari als equipaments que s'anaven creant arreu de Catalunya, Prat de la Riba també va voler crear l'Escola de bibliotecàries. Per acollir-se a la xarxa de biblioteques, els Ajuntaments havien de sol·licitar el servei a la Mancomunitat i s'atorgava per rigorós concurs. La primera biblioteca que s'inaugurà va ser la de Valls, el 23 de juny de 1918.

Canet de Mar també va ser un dels primers municipis a demanar-la i el juliol de 1917, d'entre les 15 localitats candidates, Canet va ser, juntament amb Pineda, els dos únics pobles de la comarca que obtingueren la concessió. La notícia de la construcció d'una biblioteca pública va ser rebuda amb entusiasme al poble, *«l'intensitat del desitg y l'adhesió en mil formes manifestada respecte al projecte, s'han produhit d'una manera principalíssima a Canet de Mar, a Lleyda y a Pineda. En la primera d'aquestes localitats, aquestes*

manifestacions han mostrat un gran interès veritablement encoratjador per l'amant de la nostra cultura y esperansat en ella, algunes peticions han sortit d'aquesta vila que porten la firma y segell de totes les societats, autoritats y persones de significació; en una paraula, de totes les forses vives locals». L'Ajuntament de Canet s'apressà a trobar un solar perquè la Mancomunitat pogués construir l'equipament i pel juliol de 1918 es dirigiren al passeig de la Misericòrdia per acceptar el terreny. «L'element oficial pren seyent dessota la elegant tribuna aixecada al efecte ab el bon gust que es caracteristich al vehi en Joseph Codina. L'Alcalde, en Salvador Busquets, ab breus paraules, ofereix en nom del poble el terreny a la Mancomunitat pera construhirhi l'edifici de la Biblioteca; a continuació en Puig y Cadafalch y l'Eugeni Ors pronuncien hermosos discursos molt patriòtichs y apropiats a l'acte; igualment en Ragu, parla donant les gracies

a tothom y felicitant als canetenchs per l'acte de cultura que realisen» i van acabar col·locant la primera pedra de l'edifici.

Pel desembre de 1918 es començava a fer l'esplanació dels terrenys i després d'un any d'obres i unes despeses de 50.116 pessetes,¹⁹ pel desembre de 1919 la biblioteca de la Mancomunitat obria les seves portes. La inauguració de la biblioteca es va fixar pel 8 de desembre, diada de la Puríssima, amb la presència del director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat Eugeni d'Ors i el diputat provincial Manuel Masó.²⁰

L'any 1920 es va constituir el Patronat de la Biblioteca. El director tècnic de les Biblioteques Populars de Catalunya i delegat al Consell permanent de la Mancomunitat, Jordi Rubió i Balaguer, va assistir a la presa de possessió del Patronat, que estava format per Xavier Serra Barrecheguren com a president i Josep Fors com a secretari, i com a

Imatges de l'acte de col·locació de la primera pedra de la biblioteca de Canet, el juliol de 1918

La biblioteca de Canet, als anys 20 (BPGP)

Sala de lectura de la biblioteca de Canet als anys 20 (BGGP)

vocals: Marianna Pujadas, Francesca Bonnemaison, Júlia de Montaner, l'alcalde Ramon Rodon, l'ecònom Bonacasa, el Dr. Marià Serra, Tomàs Jover, Dr. Moisès Jaumejoan, Jaume Dotras, Carles Móra, Joan Ragué, Anton Armadà, Ramir Busquets, el Dr. Pou i Josep M. López Picó.²¹

L'obertura de l'Escola Local d'Indústries de Canet de Mar (1922)

D'altra banda, l'ensenyament tècnic també va ser una de les preocupacions de la Mancomunitat. Tant és així que la institució va anar fundant diferents Escoles tècniques, tant a les ciutats com en petits pobles. Els ensenyaments que s'establiren a cada Escola van ser determinats pel Consell Permanent, vista la petició de les localitats que acudien als concursos que obria la Mancomunitat i previ informe de la Direcció d'Instrucció Pública.

De nou, el regidor de l'Ajuntament de Canet, Josep Fors presentà la proposta per prendre part en el concurs per a la creació d'una escola local d'indústries, especialitat en gènere de punt, al consistori de Canet, el qual va obtenir el vistiplau dels seus companys. El febrer de 1918 Fors envià una carta a Alexandre Galí, membre del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat anunciant l'interès de Canet per concórrer al concurs obert. A la primavera de 1918 la Mancomunitat de Catalunya concedia a Canet de Mar una escola local d'Indústries per a dedicar-la a les especialitats de gèneres de punt i també de calafat per petites embarcacions i

motors propis de les mateixes, si bé al final es centrà específicament a l'ensenyament per a contra-mestres, encarregats, teòrics i empleats de les fàbriques de teixits i per ajudants i encarregats de filatures. L'Escola de Teixits, sens dubte, és l'obra cabdal de Josep Fors en el camp de la formació a Canet. Malgrat les adversitats polítiques -des de 1919 els catalanistes perden la majoria a l'Ajuntament- i les resistències de la Mancomunitat, ja presidida per Josep Puig i Cadafalch, el qual apostava perquè l'Escola tècnica es fes a Mataró -el seu poble natal- i no pas a Canet, al final la persistència de Fors va fer possible la concessió. El febrer de 1919, el Patronat d'Escoles de la Mancomunitat va organitzar un cicle de conferències relacionades amb l'obrerisme. La primera de les quals va anar a càrrec de Manuel Ainaud, que va parlar de «*L'obra de cultura popular com a patrimoni dels treballadors*».

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

ESCOLA DE TEIXITS DE PUNT

CANET DE MAR

Logotip de l'Escola de Teixits, durant la Mancomunitat

La segona, a càrrec de l'impulsor i líder del socialisme català Manuel Serra i Moret, va tractar de «*La intervenció dels obrers en el perfeccionament social i industrial*». També, l'octubre del mateix any, el diputat Manuel Massó va donar una conferència a Canet, i va parlar de l'Escola Industrial que s'implantaria a Canet. Massó, durant la conferència va dir «*que la vila de Canet te'l seu nom inscrit amb lletres d'or al llibre d'honor que Catalunya dedica a les viles cultes, car ha volgut per ella una Biblioteca Popular y la primera Escola local d'Indústries de la Mancomunitat. Afegeix que com a professor de l'Ensenyament Tecnich y, per damunt de tot, com a català, es trobava agradablement entre'ls patriotes vehins de Canet, la culta*».²²

Per aconseguir la concessió de l'Escola, l'Ajuntament de Canet va haver de fer un gran esforç per complir els requisits que demanava la Mancomunitat. D'una banda, calia trobar un edifici independent i adequat per a l'especialitat i que l'Ajuntament es fes càrrec de la instal·lació, del servei d'aigua, llum i calefacció.

Com que l'Ajuntament no disposava d'aquest espai, va haver de comprar l'antiga casa de l'horta de can Muní, amb un nou préstec que li concedí la Caixa Comunal de la Mancomunitat de Catalunya. Canet de Mar i Súria van ser els dos únics municipis de Catalunya que aconseguiren dos préstecs successivament en poc temps de diferència.²³

El 30 de març de 1920 es va fer la cessió a la Mancomunitat i després de rehabilitar-la per a l'ús docent, i solventar diferents problemes econòmics amb l'Ajuntament monàrquic,²⁴ el 19 de novembre de 1922 s'inaugurava l'Escola d'In-

Façana de l'Escola de Teixits el dia de la inauguració (CEC)

Vestíbul d'entrada a l'Escola de Teixits, poc després d'inaugurar-se (CEC)

dústries de Canet de Mar, única a Catalunya i a l'Estat, amb la presència dels directors de l'Escola del Treball de la Mancomunitat, Rafael Campalans, l'alcalde Joan Dotras i del mateix president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch. Es nomenà el Patronat de l'Escola, que havia de vetllar per al bon funcionament i també per l'acabament de les obres que es van anar compaginant amb els estudis. El primer any, el curs 1922-1923, l'Escola d'indústries va tenir 10 alumnes al curs preparatori i quaranta més a les classes nocturnes i, segons Josep Fors, que fou nomenat secretari del Patronat, de cara al curs 1923-1924 s'esperava un augment important d'alumnes.

El Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Mancomunitat i l'intent de restauració de les torres de defensa de Canet

A inicis de segle XX a Canet encara es mantenien dempeus la Torre de Mar i la Torre Macià, dues construccions defensives del segle XVI. La Torre de Mar, situada al capdavant de la riera de la Torre havia de ser enderrocada l'any 1914 per reformar la carretera, però l'alcalde Marià Serra va entrevistar-se amb el director General del Ministeri d'Obres Públiques, Pere Garcia Faria, per evitar que la carretera passés per damunt de la torre.²⁵ Serra, que llavors era alcalde de Canet de Mar, va convèncer el Ministeri, però a canvi hagué de facilitar l'espai necessari per desdoblant la carretera i com que no n'hi havia,

Torre de can Macià, l'any 1918, quan la casa ja havia estat enderrocada (CEC)

Torre del Mar, als anys 10 del segle XX. (CEC)

l'Ajuntament de Canet de Mar hagué d'expropiar algunes cases del voltant.

La construcció va ser adquirida el 1915 durant l'alcaldia del Dr. Marià Serra, l'any 1915 per 12.000 pessetes i poc després, amb la idea d'eixamplar l'espai amb una gran plaça, la casa gòtica va ser enderrocada a causa del pèssim estat de conservació. Però quan Serra deixà l'alcaldia de Canet, el nou alcalde de Canet, Salvador Busquets, va voler enderrocant la Torre Macià per deixar la plaça tota neta i poder traslladar el mercat de la població en aquest espai.

El Dr. Serra, conscient de la importància històrica de l'edifici va organitzar una campanya de defensa a través d'accions i articles a diaris amb el suport d'intel·lectuals com Ricard de Mir -que feia poc havia fet restaurar i reformar la casa pairal del carrer Ample-; Joan Torroella, advocat gironí assentat a Canet de Mar i Carles

Manen. Des de Barcelona, el músic Borràs de Palau a través d'*El Correo Catalán* hi aportà també el seu gra de sorra i també el polític Narcís Verdaguer i Callís, la poetessa Amèlia Vivé de Negra, l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner, etc; tot el grup d'intel·lectuals vinculats amb Canet de Mar que volien manifestar al poble que «no tot s'ha de subordinar a la destrucció de lo que sembla fa nosa, sinó que s'ha de conservar lo que porti el sagell de les generacions passades». La pressió dels diaris va fer que d'una banda l'Ajuntament aturés l'ordre d'enderrocament i de l'altra, el Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Mancomunitat, dirigit per l'arquitecte Jeroni Martorell, va adreçar una comunicació a l'Ajuntament que deia «... per qué s'ha d'aterrá aquesta Torra? Es diu que pera establir un mercat provisional (...). Petit es l'espai que ocupa la Torra. Si fos precis portar el mercat davant la iglesia, entenem que hi ha solució, lloch suficient per instal·larlo sense destruir la Torra». També el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes i el Ministre Juan Burrell va rebre una carta perquè la torre fos inclosa en el Catálogo de Monumentos de interés artístico de la Academia de Bellas Artes de Madrid a fi de preservar-la legalment de l'enderroc. De moment, la torre se salvà però l'any 1920 es van desprendre una pedra a la Torre de Mar -que va matar un captaire- i l'Ajuntament, llavors de signe monàrquic, va decidir enderrocar la construcció i, de retruc, també la de can Macià. Marià Serra va reiniciar una nova batalla per salvar el patrimoni de la població, tot demanant de nou l'ajuda a la Mancomunitat i a Jeroni Martorell. Martorell, escrivia una carta a Serra dient que «en lloc de destruirles lo que cal fer es restaurarles»²⁶ i poc després, en una altra carta el tranquil·litzava dient que «tinga la seguretat de que el Govern Civil va dir al Ajuntament i telegràficament que res fessin, sense informar avans. La llei es terminant, fins que el Ministre resolgui res se pot tocar».²⁷ Les gestions del Servei de Conservació de la Mancomunitat va fer que el Governador Civil de Barcelona prohibís l'enderroc de les torres de Canet de Mar. *El Diari de Barcelona*, *La Veu de Catalunya* i *La Costa de Llevant* empenien de nou els articles de defensa i fins i tot el *Diario Gráfico* publicava un contundent article de Lluís Folch i Torres contra els partidaris de l'enderroc. D'altra banda, el servei de Conservació de Monuments de la Mancomunitat es va oferir per portar a terme els treballs d'arranjament de les dues torres a més de donar un ajut de 1000 pessetes per eliminar-ne el perill. Jeroni Martorell, va fer a Canet una conferència de sensibilització, titulada «*Les construccions de defensa de Catalunya a l'Edat Mitjana i sobretot a la Costa de Llevant*» i a principi de 1921 es promulgà la R.O. de Catalogació de les torres i l'Ajuntament de Canet de Mar acceptava portar a terme els treballs de consolidació i restauració de la torre Macià i del Mar. El mateix Jeroni Martorell va fer, durant l'any

El geògraf Pau Vila, la pedagoga Maria Montessori, Alexandre Galí, E. Homs i Josep Fors, a la porta de la biblioteca de Canet, l'any 1920.

1921 l'*Informe i consolidació de la Torre de Mar i l'Informe i projecte de la Torre de Can Macià*.²⁸

Cursos, conferències i d'altres serveis

Els curssets agrícoles

La modernització de la societat catalana, si es volia fer amb èxit, havia d'anar acompanyada d'un augment de la productivitat agrícola. És per això que la Diputació de Barcelona va crear l'Escola Superior d'Agricultura de Catalunya l'any 1911 i a partir de 1914 la Mancomunitat va ampliar-la. L'Escola va ser una aposta per la formació agrícola i al mateix temps estendre la formació més enllà de l'acadèmica ja que els tècnics també es van dedicar a assessorar als comparets de Catalunya. L'Escola d'Agricultura començà a fer curssets d'extensió pels pobles, així com d'assessorament. Per l'agost de 1918 l'enginyer Josep M. Valls donà una conferència a la sala d'actes de l'Ajuntament de Canet per informar als comparets de la possibilitat d'associar-se a la cooperativa agrícola de Mataró i és que la missió del Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat fou fomentar la creació de sindicats agrícoles i assessorar-los en el seu funcionament. Durant aquests anys la Mancomunitat va anar organitzant diferents conferències a la biblioteca de Canet adreçades als pagesos sobre com millorar el conreu de les vinyes, la utilització de determinats adobs i les diferents malalties de la vinya. Per exemple, pel maig 1918, arran de l'augment de preus a conseqüència de la Guerra Mundial, l'Escola d'Agricultura de la Mancomunitat donà una conferència als pagesos de Canet per substituir el sofre que s'utilitzava per a matar la malura blanca dels ceps per polisulfurs, atès que el sofre s'importava d'Itàlia i era més car. Les polítiques agràries de la Mancomunitat a Canet també van donar els seus fruits. El 1919, el Sindicat Agrícola Catòlic, impulsat aquell mateix any per Mn. Bonacasa, demanà a la Mancomunitat «*regular concurrencia, les ventages de gosar d'aquesta institució de crèdit, tant per obtenir bones llevors com per la baratura en los preus, realisant a la vegada operacions en una secció de Caixa d'Estalvis*».

Els curssets d'educació domèstica femenina

La Secció de l'Ensenyament Domèstic de la Mancomunitat, creada l'any 1919, tenia com a objectiu portar d'arreu de Catalunya els coneixements relacionats amb la llar. Pel febrer de 1921 Canet va ser la segona població, després de Vilanova i la Geltrú a gaudir d'aquest servei. El primer curs que es realitzà a la biblioteca popular comptà amb les professores de la Mancomunitat Concepció Ferran, Montserrat Sastre i Carme Rodon. Entre 1921 i 1922 es van impartir dotze conferències sobre higiene, puericultura, jardineria, cura i adornament de la llar. Poc després, pel març de 1923, a Canet s'impartiren trenta lliçons més d'higiene i puericultura, alimentació, valor dels aliments, neteja i embelliment de la casa, llexius, sabons i midons, pràctiques de cuina, de planxar i cosir. El curs va tenir gairebé un centenar d'alumnes.

La Mancomunitat de Catalunya també creà el Servei de Sanitat a partir de 1920 per combatre les epidèmies de grip, paludisme i tuberculosi. La vacuna antitífica era elaborada pel mateix servei i subministrada als ajuntaments que la demanessin i no envà a Canet es van realitzar diferents campanyes de vacunacions així com d'anàlisi de les aigües.

Cartell del curs d'ensenyament domèstic de la Mancomunitat a Canet

Els equipaments de la Mancomunitat a Canet durant el directori de Primo de Rivera

La tensa agitació social que es vivia arreu d'Espanya i, particularment, a Catalunya, les derrotes militars de l'exèrcit espanyol a la guerra del Marroc i la situació de crisi permanent de l'estat de la Restauració, van ser el pretext perquè el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, amb el vist-i-plau de sectors significatius de la burgesia catalana, portés a terme el 13 de setembre de 1923, un cop d'estat que va inaugurar una dictadura militar de gairebé, set anys de durada que es va traduir en un desmantellament de la Mancomunitat, la supressió de les llibertats i la implantació del control militar a les institucions que no van ser dissoltes. Si bé és cert que en el terreny social es van aturar la conflictivitat obrera als carrers, el cost social va ser molt alt.

D'altra banda, l'1 d'octubre de 1923 un Real Decreto del Director Militar suprimia tots els Ajuntaments quedant substituïts per vocals associats que formaven una junta municipal. A Canet s'escolliren d'entre els principals propietaris i industrials del poble, molts d'ells del Círculo de Contribuyentes de Canet de Mar que estaven adherits a la Unió Monàrquica Nacional i es nomenà alcalde a Antoni Banchs.

L'actuació del directori de Primo de Rivera a Canet i a tota Catalunya va comportar una política repressora per posar fi a l'avenç del catalanisme. Es van destituir els regidors i alcaldes que havien signat el manifest del CADCI un any abans i el 1924, també van ser destituïts els diputats de la Mancomunitat i el seu president, Josep Puig i Cadafalch. Es tractava d'anar desarticulant tota l'obra de la Mancomunitat per donar-la per conclosa, ara bé, tota l'obra pedagògica de la institució va subsistir. L'Escola Montessori va seguir funcionant amb l'ajuda del Patronat de Cultura local i va anar incrementant la matrícula. Si el primer any l'escola va comptar amb 40 alumnes, el 1925 hi havia una setantena d'alumnes. Una vegada dissolta la Mancomunitat el 1925, l'escola va seguir impartint classes sense finançament. El 1928 comptava amb 87 alumnes i amb l'arribada de la República, es passà a 110.²⁹

També va seguir en funcionament la biblioteca popular, que a partir de 1925, una vegada es va dissoldre la Mancomunitat, la Diputació de Barcelona va fer-se càrrec. La política cultural del país pateix però canvis essencials. La repressió contra la cultura catalana, per exemple, obliga a escriure, a partir d'ara, en castellà tots els documents públics. Tots els llibres que no eren ben vistos pel directori van

ser retirats però en el cas de Canet van ser amagats i mai es van destruir. El Patronat de Cultura Local va seguir funcionant com un organisme encobert per fer oposició al directori de Primo de Rivera. Maria Aurèlia Capmany, neboda de la directora de la biblioteca de Canet, va escriure que fins i tot *«la tieta (...) posava i hi treia la bandera [catalana] segons les circumstàncies. Aquest posar i treure la bandera exigia una certa astúcia, car érem en temps de la Dictadura de Primo de Rivera i mai no es podia estar segur de res. Entre els seus papers vaig trobar no fa gaire una carta del doctor Rubió³⁰ en què li donava unes ordres sibil·lines sobre aquest ús de la bandera.»*³¹

L'Edifici de l'Escola de Teixits, als anys 30 del segle XX. (Arxiu CRTTP)

L'altre gran equipament, l'Escola d'Indústries, no tingué tanta sort com la biblioteca. Amb les restriccions pressupostàries, el centre va anar seguint fent classes però a partir del 29 de juliol de 1925 el directori va incautar tots els béns, l'edifici i terrenys i cessà l'activitat docent fins al 4 d'abril de 1931, que el Patronat de Cultura va tornar a reobrir el centre³² i poc després, amb l'arribada de la Segona República Josep Fors Vidal, activista de totes les obres culturals i educatives que havia promogut a Canet de Mar amb el suport de la Mancomunitat va ser nomenat alcalde de Canet. Això va facilitar la consolidació de l'Escola de Teixits, que passà a dependre de la Generalitat de Catalunya i també es va potenciar l'Escola Montessori.³³

No hi ha cap dubte que l'obra de la Mancomunitat a Canet, sense el pes catalanista del Dr. Marià Serra primer i sense Josep Fors Vidal hagués estat completament estèril, tal com va passar a molts municipis. Fors no només va ser l'autèntic ideòleg de les polítiques culturals i educatives que es van anar implantant al poble, sinó que també va aprofitar totes les seves coneixences polítiques per vehicular-les i que arribessin a bon port mitjançant el Patronat de Cultura Local. El dia de la inauguració de l'Escola d'Indústries, el polític i pedagog Rafael Campalans va dir que Fors *«unia el seny a l'ímpetu i sense el qual l'Escola no existiria.»*³⁴ Crec que Campalans no li va fer plena justícia. Sense Josep Fors Vidal, Canet

Imatge de la biblioteca als anys 20 del segle XX, al passeig de la Mare de Déu(CEC)

tampoc hagués tingut mai biblioteca de la Mancomunitat, ni l'escola Montessori. Va ser l'autèntica ànima de tots aquests equipaments, que van ser essencials i determinants per modernitzar culturalment el nostre poble.

- [1] *La Costa de Llevant*, 30 de juliol 1911.
- [2] *La Costa de Llevant*, 17 de desembre de 1911. En aquell acte, s'hi van adherir, a banda del Foment Catalanista de Canet, que era l'entitat organitzadora, l'Ajuntament de Canet -Serra havia guanyat les eleccions amb majoria catalanista- i també van ser-hi presents representants dels Ajuntaments del Montseny, Gualba, Arenys de Mar, Hortsavinyà, Sant Celoni, Santa Maria de Palautordera, Malgrat, Campins, Arenys de Munt, Sant Iscle de Vallalta, Sant Pol de Mar, Montnegre, Llinars i Pineda. També van donar suport al projecte de la Mancomunitat les entitats Orfeó Canetenc, Centre Moral i Instructiu, Junta Local Carlina de Canet de Mar, Cambra de Productors de Mataró, Círcol Autonomista, Centre Regionalista d'Arenys de Mar, La nova Constància de Sant Iscle, Centre Pinedenc i Sindicat Agrícola de Pineda, Pervenir Arenyense d'Arenys de Munt, Centre Català i Agrupació Catalanista de Sant Pol de Mar, Associació Nacionalista de Calella i Ateneu Obrer del districte segon de Barcelona i el setmanari «*La Costa de Llevant*».
- [3] El telegrama de condol reproduïa l'acta on l'Ajuntament de Canet de Mar rebutjava la mort del president, tot i que afegien que no estaven d'acord, ni com a catalans ni com a catòlics, amb la trajectòria política del president assassinat.
- [4] *La Costa de Llevant*, 17 de novembre 1912. Aquest text no va ser escrit pel Dr. Serra sinó per Josep Fors Vidal, que va substituir al Dr. Marià Serra al capdavant del setmanari durant els anys que va ser alcalde de Canet de Mar.
- [5] El nou ajuntament quedà constituït pels regionalistes Salvador Busquets -que va ser 1r tinent d'alcalde-, Joseph Cabruna -2n, Síndic- Joan Carbonell, -suplent- Joan Espanyol, i els regidors Salvador Claret, Josep Verdura i Tomàs Jover. Pels radicals es comptava amb Jaume Alsina i pels conservadors sagnieristes Josep Torrus.
- [6] BALCELLS, Albert: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Proa, Barcelona, 1996 p. 77. AINAUD de Lasarte, J. M. La Mancomunitat de Catalunya. A: *L'Avenç*, juny 1977, p. 20.
- [7] *LA COSTA DE LLEVANT*, 25 de maig 1913. (BPGP)
- [8] *Acords Municipals*, 30 de maig 1913. (AMCNM)
- [9] *LA COSTA DE LLEVANT*, 3 de juliol 1913. (BPGP)
- [10] *La Costa de Llevant*, 27 de juny 1915. (BPGP)
- [11] Els carrers que van disposar de clavegueres eren el carrer Vall, el carrer Ample, el tram urbà de carretera, la Riera de la Torre, el carrer Oliver, el carrer Bonaire, el Cedró, la riera Buscarons, el carrer de la Font, la riera Gavarra, el carrer Saüc i la Riera Buscarons.
- [12] *La Costa de Llevant*, 17 d'octubre 1915. (BPGP)
- [13] *La Costa de Llevant* 5 de desembre 1915. (BPGP)
- [14] Dietari del Dr. Marià Serra i Font, abril 1916. (Biblioteca P. Gual i Pujadas)
- [15] *La Costa de Llevant*, 1 de juliol 1917 (BPGP)
- [16] Josep Fors va ser un actiu cultural i polític catalanista del Canet de principi de segle XX. Va ser un dels fundadors del Cau Nacionalista l'any 1905. Al 1909 va ser nomenat secretari del Foment Catalanista. El 1911 va ser president de l'Orfeó Canetenc i el 1917 va ser escollit president del Foment Catalanista i aquell mateix any va entrar a l'Ajuntament com a regidor per elecció popular fins que a 1924, que va ser destituït pel directori de Primo de Rivera.
- [17] La causa principal de la creació de l'Escola Montessori de Canet es deu a què l'Ajuntament tenia divergències amb els mètodes d'ensenyament de l'Escola de la Vila.
- [18] Actualment és el Centre de Recerca en Tecnologia Tèxtil -Escola de Teixits-.
- [19] 36.995 pessetes de construcció, 7.150 pessetes de llums, mobles i instal·lació, 970 pessetes de la calefacció i l'electricitat i 500 de llibres-
- [20] Un mes després de la inauguració, la biblioteca iniciava

la col·lecció de premsa local i 1445 lectors -1182 homes i 262 dones- ja havien passat per la sala. Josep Puig i Cadafalch, llavors president de la Mancomunitat, visitava l'edifici, i un any després entrava en funcionament el servei de préstec per a la gent de Canet, Sant Pol i Arenys de Mar.

- [21] *La Costa de Llevant*, 14 de novembre 1920. (BPGP)
- [22] Dietari del Dr. Marià Serra i Font, octubre 1919, manuscrit. (BPGP)
- [23] MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'Obra realitzada...*
- [24] *La Costa de Llevant*, del 20 d'octubre de 1922 publicava que l'alcalde de Canet de Mar, seguint l'acord pres a la sessió municipal del 28 de setembre, s'adreçava al Consell Permanent de la Mancomunitat, per exposar que aquesta institució va comunicar que se seguia procediment de constrenyiment contra l'Ajuntament pel deute de tres anualitats de la subvenció de la biblioteca i que això portaria, a més, l'ajornament de la inauguració de l'Escola de Teixits. L'alcalde presentava un plec de descàrrecs defensant que l'Ajuntament no havia fixat oficialment la quantia de la subvenció a la biblioteca, si seria de 100 o de 250 pessetes i que això motivà diversos errors en el funcionari encarregat dels projectes dels pressupostos, fent-se difícil satisfer quantitats no consignades o formar un pressupost extraordinari per una sola obligació. S'acordà establir un conveni segons el qual se satisfarien durant el mes d'octubre 200 pessetes a compte de les subvencions liquidant-se així l'exercici 1921-1922 i comprometent-se a fixar per l'exercici 1923-1924 un crèdit reconegut i de pagament preferent de 550 pessetes que era el total de les tres anualitats vençudes. El 10 de novembre el Director d'Hisenda de la Mancomunitat de Catalunya advertí que es faria la inauguració de l'Escola de Teixits sempre i quan l'Ajuntament complís la seva promesa de consignar al proper pressupost l'import dels descoberts.
- [25] *La Costa de Llevant*, 20 de setembre 1914. (BPGP)
- [26] Carta de Jeroni Martorell a Marià Serra, 21 d'agost 1920. (BPGP)
- [27] Carta de Jeroni Martorell a Marià Serra, s.d. (BPGP)
- [28] Carta de Jeroni Martorell a Marià Serra, 5 de març 1921 (BPGP). També, AMAT i TEIXIDÓ, Jordi: «Jeroni Martorell, el servei de monuments històrics i la salvaguarda del patrimoni de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)». A: *Singladures: Revista d'història i patrimoni cultural de Vilassar de Mar i el Maresme*, 2009,, Núm. 26 , p. 91.
- Les torres semblaven salvades però amb el directori militar de Primo de Rivera, l'Ajuntament encapçalat per Josep Garcia Soler va fer derogar l'ordre de conservació i, pel juny de 1925, a cops de pic, es van anar tirant les parets de la torre Macià.
- [29] Aquestes dades les aporta Jordi Pomés a: «L'Escola Montessori de Canet de Mar (1918-1939). Els inicis d'una gran experiència pedagògica.» *Sot de l'Aubó, El*, 2011, Núm. 36, p. 3-11.
- [30] Jordi Rubió i Balaguer.
- [31] CAPMANY i FARNÉS, Maria Aurèlia: *Mala memòria, Planeta, Barcelona, 1987*, pp. 83-84.
- [32] LÓPEZ, Olga; FIGUEROLA, Òscar: *Història de l'Escola de Teixits 1922-1997*. Diputació de Barcelona, Barcelona 1997 p. 36.
- [33] L'Escola Montessori va haver de tancar portes l'any 1939 amb el nou règim franquista. Els principis Montessori no eren ben vistos pel nou escenari dictatorial i fins i tot alguns professors van ser represaliats.
- L'Escola de Teixits tingué més sort. Després d'una reestructuració del Patronat i amb l'impuls del monàrquic Felipe Ferrer Calbetó -que ja havia format part de la Comissió Executiva del Patronat de l'Escola- es va reobrir el novembre de 1939 amb el suport de la Diputació Provincial.
- Pel que fa a la biblioteca popular, va desaparèixer el Patronat de Cultura si bé tot seguí igual. Maria Roca Farnés va mantenir la seva plaça de directora. La Diputació Provincial va fer retirar tots els llibres en llengua catalana així com de continguts no autoritzats. La Diputació de Barcelona assumeix les biblioteques que queden dins del seu territori i la Central Tècnica, que continua dirigida per Jordi Rubió i Balaguer.
- [34] *La Publicitat*, 22 de novembre de 1922. (AHB)